

PREČO JE PRE NÁS DÔLEŽITÉ VOLIŤ SI ROZLIČNÉ POVOLANIA

Človek vo svete žije v rôznych vzťahoch a má rozličné potreby, a rovnako aj každá ľudská spoločnosť. Potrebujeme odievať a chovať svoje telo, potrebujeme vzdelávať a osvecovať svojho ducha, a na to nám slúžia tie najrozličnejšie prostriedky. Z rôznych telesných a duševných potrieb vznikajú rôzne povolania, založené na týchto rozličných potrebách. Každé povolanie uspokojuje nejakú ľudskú potrebu: remeselníci vyrábajú predmety a nástroje, obchodníci nám ich potom dodávajú z iných končín. Iné povolania osvetľujú nášho ducha, dopomáhajú nám k právu, spravujú obecné a spoločenské záležitosti, strážia spoločenský poriadok. Pre spoločnosť sú nevyhnutné všetky, bez nich sa nezaobíde.

Ľudská spoločnosť ešte nikdy nemala toľko potrieb ako teraz. Čím viac ich je, tým viac musí byť ľudí, ktorí ich uspokojujú, a tým musia byť schopnejší, skúsenejší, obratnejší, aby mohli vybaviť také veľké množstvo potrieb. Takto sa však znásobuje aj samotné uspokojovanie potrieb, ba sa zdokonaľuje, a tým sa život stáva čoraz príjemnejším, úplnejším a rozvinutejším.

Národ, ktorý má málo potrieb, je ešte nízko vzdelaný a vedie krušný život. Národ, ktorý má potrieb veľa a nedokáže si ich uspokojiť, ale prostriedky musí poberať od iných, je tiež ešte nevzdelaný, neschopný, a ak sa ani nepúšťa do uspokojovania svojich potrieb, upadá do chudoby, závislosti, hlúposti a s tým spojeným opovrhnutím. Je preto nevyhnutné, aby sa každý národ postaral o svoje potreby, nakoľko len je schopný, lebo len tak nadobúda schopnosti, rastie jeho nezávislosť a pribúda jeho sloboda. Preto národy, ako hovoríme, na svet súce, vždy venovali veľkú pozornosť tomu, aby si sami dorábali, dodávali a zaobstarávali všetko, čo potrebujú.

Život je, ako hovoríme, veľmi rozmanitý, a v súčasnosti sa stáva čoraz mnohostrannejším a rozvinutejším. Už sa neuspokojíme so surovými prostriedkami, ťažko znášame, ak máme nedostatok prostriedkov, ktoré majú uspokojovať naše potreby, a keď je to tak, musíme sa zo všetkých síl postarať o to, aby sme ich získali, znásobili a zlepšili.

Aj naša vlasť je už vtiahnutá do kolají súčasného európskeho ducha: rozmnožiť a zlepšiť prostriedky na uľahčenie, spríjemnenie, skrášlenie života, túžba po tom sa už i v našej milej krajine poriadne prebudila. O čom sa pred pár rokmi ešte ani len nehovorilo, pri čom sa pochybovalo, že by sa i v našej krajine mohlo uskutočniť, to už je skutočnosťou: parné lode brázdia po vodách nášho kráľovského Dunaja už niekoľko

rokov, železnica už začína križovať aj našu vlasť, budujú sa fabriky, zákonodarstvo nepretržite premýšľa, ako zlepšiť stav všetkých obyvateľov krajiny, vzdelanosť preniká už do nižších ľudových vrstiev atd'. Naspäť cesta nemožná, napred sa ísť musí.

Ak my, Slováci, nechceme celkom zaostať, upadnúť do hlbokého opovrhnutia, ale naopak rozvinúť, zlepšiť, čo najväčšmi spríjemniť a pozdvihnúť náš život, nesmieme na všetko, čo sa deje okolo nás, hľadiť len z boku, dobré túžby nosiť len v srdci a vzdychať, a pritom nepriložiť ruku k dielu a k práci, musíme zo svojho ticha a zabudnutia smelo vystúpiť na svetlo sveta, slobodne sa po ňom poobzerať, a potom sa obdarení vedomosťami a schopnosťami v tých najrôznejších oblastiach pustiť s celou dušou do práce.

Náš doterajší život bol veľmi prostý, nemali sme veľa potrieb a ani vycvičených a zdokonalených schopností, hoci aj máme v národe talentu dost'. Keby sme aj boli pocítili túžbu svoj život rozvinúť, zlepšiť a zdokonaľiť, nemali sme prostriedky, ktorými by sme to dosiahli, nemali sme, ako hovoríme, prispôsobené schopnosti a zručnosti. Z tohto dôvodu, hoci sme aj mali život prostý, bez veľkých potrieb, predsa len všade vládol nedostatok, závislosť, uzavretosť a z nich vyplývajúca poníženosť, slabosť, nízkosť. Ďalej už nemôžeme takto lenivieť a hľiviieť, duch tohto storočia a času sa už dotkol aj nás a silno nás volá, aby sme si z nášho bahna pomáhali: keby sme mu nevyšli v ústrety, keby sme sa na jeho volanie nepostavili do kolají súčasného vzdelaného ľudstva, znamenalo by to, že sme hlúpi, chabí a slabí, nesvedomití a ničomní.

Kamkoľvek sa po tom našom slovenskom kraji poobzeráme, všade vidíme nedostatky, pasivitu, a preto chudobu, badáme síce ručnej a mozolnatej práce dost', no málo požehnaní. Nemôžeme povedať, že by náš ľud nebol pracovitý, narobí sa, ako hovoríme, nalopotí dost', no jeho blahobyť je napriek tomu chatrný a väčší majetok sa vyskytuje len zriedka. Nebolo to tak vždy, kedysi sme mávali väčší majetok, čo vieme z istých správ a môžeme usúdiť z rozličných okolností. Čo je teda príčinou nášho súčasného neslávneho stavu? Zaostali sme za svetom, ten nás vo všetkých smeroch predbehol, a my sme sa prilepili k svojim dolinám, zatvoreným pred hlučným svetom, a zdreveneli sme na starom. Predtým nebol svet tak ďaleko, ľahšie bolo pustiť sa s inými o preteky, dost' sa dalo získať aj chatrnejšou a nevelmi uhladenou prácou, pracovití a usilovní sme boli aj predtým, ľahšie sme si teda zarobili na svoje potreby a získali si aj čosi navyše. Tak k nám prichádzal aj kapitál, teraz však, keď sme ostali len pri starom a iní pokročili ďalej, aj kapitál čoraz väčší od nás odchádza, a ak nezvolíme inú cestu, aj odchádzať bude. Svet sa zmenil, musíme aj my s ním kráčať. Človek zaostane za

svetovým pokrokom vždy len na vlastnú škodu.

Povedali sme, že je u nás všade plno nedostatkov, v hospodárstve, remeslách, umení, vo vede atď. Naše poľné a domáce hospodárstvo sa vedie na pravý starootcovský spôsob, ale aj sa nám tak po starom, t.j. skúpo odpláca. Len aby sme sa nedajbože neodklonili od starootcovských obyčají, starých zvykov a spôsobov: tak to robili naši starí otcovia, tak musíme i my, hlási sa staré porekadlo zo všetkých strán. Niet u nás vzorných hospodárstiev, ani hospodárskych škôl pre hospodárov, kníh z týchto oblastí tiež málo vychádza, a sedliacke chlapča sa v začiatočných školách morilo a morí skôr s gramatikou nejakej cudzej reči, ktorá mu je na nič a žiadny osoh mu neprinesie, namiesto toho, aby sa radšej priučilo nejakým praktickým hospodárskym radám. Predtým, keď vládla latinčina, musel sa i sedliacky chlapec vpratať do latinských deklinácií a konjugácií a považovalo sa to za vysoké učenie, teraz, keď do módy prišla maďarčina, chlapča sa ju učí, a len čo školu skončí, hneď ju zabúda a na prvej lúke tento horko-ťažko nadobudnutý školský jazykový poklad stratí. A takto sa čas zbytočne márne a skutočné vzdelanie detí zanedbáva, a celé generácie zotrávajú len pri tej starej duchovnej nahote, ale aj telesnom nedostatku.

Rovnako ako s hospodárstvom je to aj s remeslami. Remeslá sa všetky napospol nabíjajú na staré kopyto, niet tu žiadneho pokroku, žiadnej nápravy. Všade sa ozýva: „Ako naši otcovia robili, tak i my robíme.“ O tom, že by sa remeslá technickými vedomosťami uľahčili, zdokonalili, niet tu ani chýru, ani reči. Remeselnícke zručnosti sa takzvanými vandrovkami rozširujú len zriedka, málo. Ak sa aj mnohí vyučia, od svojej pece sa neodlúčia ani za nič: doma ich ako prikovaných držia rodina, nesmelosť, vyhliadka na skorú ženbu, nešli by do sveta ani za zlatý peniaz. A iní, čo sa aj vyberú do sveta na tú chýrnu vandrovku, prejdú dve-tri míle od domu, už si sadnú, chvíľu si tam posedia, a potom sa mimoriadne spokojní, akoby boli bohviečo skúsili a bohviekoľko sveta pochodili, poberú domov na odpočinok.

Priemyslu a podnikania je u nás tiež málo, a ak aj je, nezodpovedá rozlohe a počtu obyvateľstva našej krajiny. Samotný kraj nie je toho príčinou, pretože, ako o tom budeme hovoriť, mohlo by tu byť veľa výnosných priemyselných podnikov, ale máme ešte málo priemyselných, technických vedomostí a chýba nám ochota pustiť sa do niečoho väčšieho. V tejto i iných oblastiach stojíme veru neslávne. Stavebníctvo je u nás na najnižšom stupni rozvoja. V niektorých dedinách sa domy podobajú skôr na začmudené cigánske budy ako na domy, a v takýchto primitívnych, blatom pozliepaných, začmudených, dymom a smradom zaplnených budach často bývajú a dusia sa veľmi

početné rodiny. Aj na tých budovách, čo už majú byť lepšie, ešte stále poznať, že ich nestavala majstrovská ruka, materiálu dost, ba až priveľa, len málo pohodlia a stavby. Ani s našimi verejnými budovami, česť výnimkám, sa veľmi chváliť nemôžeme, i tie ukazujú, že sme v staviteľstve ešte ďaleko nepokročili a estetike veľmi nerozumieme.

Iné umenia tiež máme zanedbané. Zatiaľ čo inde vidíš na verejných stavbách, kostoloch atď. krásne, lákavé obrazy, sochy plné výrazu a nadchýnaš sa nimi, u nás sa môžeš len pohoršiť na čmáraninách a nepekných stružlikaninách a s odporom sa od nich odvrátiš. Aj iné oblasti sú u nás dost' úzke a istému odboru vied a obchodu, pochádzajúceho z nich, zvyčajne rozumejú len tí, pre ktorých sú povoláním. Každý ľahko pochopí, že to má veľa neblahých následkov. Najhorším je ten, že takpovediac nemáme verejnú mienku, ktorá by bola schopná kompetentne posúdiť schopnosti a konanie jednotlivcov pri výkone ich povolania, predvídať a zvážiť chod verejných záležitostí, z čoho potom pochádza i to, že keď sa niektorí dostanú na svoje miesto, myslia si, že už majú všetko vybavené, zastavia sa na úrovni, na akej sa na miesto dostali, a akosi skamenejú. To je však veľmi zlé a bez kontroly verejnej mienky, ktorá by si to meno skutočne zaslúžila, to ani lepšie nebude. Nemáme na výber ani tých, čo sa venujú istým odborom vedy. V našej uhorskej krajine napríklad pripadá jeden lekár na 17 497 obyvateľov, jeden ránhojič na 8 776 obyvateľov, jedna lekárka na 26 103 obyvateľov, zatiaľ čo v rakúskych dedičných krajinách je to jeden lekár na 5 150 obyvateľov, jeden ránhojič na 4 200 obyvateľov a jedna lekárka na 10 400. Dokonca aj v Rusku je tento pomer lepší, keď tam pripadá jeden lekár na každých 9 500 obyvateľov. Z toho je zrejmé, že za inými zaostávame vo všetkých ohľadoch a že máme čo robiť a musíme na každom poli tuho pracovať, aby sme si polepšili.

Tomuto všetkému treba pomôcť, v čom však tkvie hlavná príčina? Najväčšou vinou sme si my sami: náš nedostatok, naša jednostrannosť, naša nechúť, neochota, zápečníctvo, rodinkárstvo, chýbajúce smelé obzeranie sa po svete. Jedni naši rodičia žiadajú, aby ich synkovia len pri tom ostali, čo sú oni sami, žiadajú, aby sa venovali len tomu, čím sa oni zaoberali, lebo si myslia, že by nikde inde nemohli dobre žiť a živiť sa. Druhí, tí majetnejší, chcú, aby sa z ich synkov stalo niečo vyššie, a často ani jedni, ani druhí vôbec neberú ohľad na schopnosti a zručnosti svojich potomkov. Tí, čo aj napriek nedostatku schopností chcú, aby z ich synov vyrástlo niečo vyššie, považujú hospodárstvo, remeslá, obchod za niečo nižšie, ide však o pokrivený názor, pozostatok predchádzajúcich storočí, v ktorých sa ručná práca znevažovala a naopak za čestné a šľachetné sa pokladalo žiť z mozolov iných. V tomto sa už, chvalabohu, všeobecná

mienka úplne obrátila a medzi veľké zásluhy, ktoré si môže pripísať naša vzdelanosť, patrí aj tá, že sa čoraz väčšmi uznáva táto pravda: poctivé živobytie je také, ktoré si sám zaslúžiš, živobytie, ktoré ti dávajú iní, tým či oným spôsobom bez tvojej vlastnej pracovitosti, bez tvojej vlastnej zásluhy, je len žobranie, živobytie, čo nikoho nectí. Takto sa aj dávne predsudky voči hospodárstvu, remeslám či obchodu čoraz väčšmi vytrácajú, pretože človeku dávajú poctivé živobytie! Remeslá a obchod, a vrstvy, ktoré sa nimi zaoberajú, sa pravdaže nemusia zameriavať len na čistý zisk, na čistý zárobok, lebo takto by klesli len na najnižšiu životnú úroveň, musia sa niečím vyšším zušľachtiť, a toto vyššie dodáva remeslám, obchodu a ich vykonávateľom vzdelanie, poriadok a ušľachtilosť v živote, záujem o spoločné veci, povedomie, že aj oni sú členmi celku, synmi národa, občanmi krajiny, že zaobstarávajú veľkú časť potrieb občanov krajiny, čím sa z nich stáva potrebná časť celku, ktorá má svoje zásluhy, a za tie im patrí uznanie a úcta. Na druhej strane však aj oni musia uznať, že aj ich potreby naplňajú iní, musia sa teda uznať nielen za aktívnu časť celku, ale aj za prijímateľov, ktorí potrebujú aj iných, čo ich má ešte väčšmi so spoločnosťou zviazať, zbavovať ich sebeckosti a pritiahnúť k spoločnému dobru.

Neveľmi sa staráme o výučbu mladých generácií, a to všade, a málo na ňu vynakladáme, čoho hlavnou príčinou je, pravda, to, že nemáme dostatok prostriedkov, ale aj tam, kde ich je dosť, sa zameriavame najmä na to, aby sme ich vyučili rýchlo a lacno, aby sa čo najskôr dostali k chlebu či úradu. Táto bludná predstava, toto sebecké myslenie sa zapíše do srdca i mladých odchovcov tak hlboko, že majú pred očami len tento svoj konečný, neustále im predkladaný cieľ, pachtia a túžia len po ňom, nedbajú veľmi na to, ako k nemu prídu, či sú naň schopní, či si preň nazbierali dosť vedomostí, len k nemu bežia, ako hovoria Srbi, **na kark na vrat**. Naším mladým šuhajom sa tiež ťaží púšťať sa do ťažšieho a rozsiahlejšieho štúdia, pripravovať sa na povolania, v ktorých sa musia väčšmi popasovať so svetom než v iných, v ktorých sa do **cieľa** dostanú neskôr: málo sa im chce pustiť do práva, medicíny, polytechnických náuk, a predsa sme sa presvedčili, že lekárov máme málo, a vyučených technikov ešte menej. Pokiaľ ide o právo, pravdou je, že v predchádzajúcich obdobiach sa nezeman nedostal ďalej než do advokácie, no najnovšie zákony otvárajú prístup do všetkých štátnych úradov všetkým, čo na to majú schopnosti a vedomosti, za čo nech sa kráľovi a stavom a radám našej krajiny vzdáva hlboká úcta, a pevne veríme, že sa tento múdry zákon i v živote naplno uplatní. Neexistuje vyššia oblasť vzdelania, ktorá by väčšmi zasahovala do života, než právo a všeobecne politika, lebo tie sa musia starať o spoločné

a občianske veci, aj ich spravovať, vylúčiť sa z nich teda znamená vylúčiť sa z pochopenia a aktivity v záležitostiach, ktoré sa každého týkajú najväčšmi. Každý vidí, že veľmi potrebujeme polytechnické vedomosti, darmo je, už ďalej nemôžeme zotrvať v tej našej pasivite, v tom našom obľúbenom pokoji, musíme sa pustiť do priemyselných aktivít, a na to potrebujeme hlavy a mozgy, ktoré nás naučia, do čoho sa máme pustiť, ktoré naše veci potiahnu. Pri väčšom blahobyte môžeme potom pomýšľať i na lepší, príjemnejší život: budeme si stavať vkusnejšie, pohodlnejšie príbytky, vystavíme krajšie verejné budovy a dokonalejšie si ich vyzdobíme. Len nedávno vypustil náš veľkomyselný krajan p. Čipka z Viedne ohlas k mladým rodákovi, aby sa chytali polytechnických náuk, čím vyjadril našu veľkú potrebu. No z toho všetkého sme my dosiaľ vykonali veľmi, veľmi málo: doteraz sa najviac našich mládencov hrnulo na bohoslovie, akoby bol náš život taký jednostranný, že iba duchovných potrebuje. Život však nie je jednostranný, a najmä nie teraz, je rozmanitý, má obrovské množstvo potrieb, ktoré ak sa neuspokoja, ľud na duchu i na tele zakrpatieva, chudobnie a upadá. K životu potrebujeme hospodárstvo, roľníctvo, remeslá, obchod, technické odbory, rozličné iné náuky, svojej vlasti a národu musíme slúžiť vo všetkých oblastiach, musíme vyrábať potreby na telesné živobytie, pripraviť všetko, čo je potrebné na zaopatrenie a udržanie tela, musíme sa snažiť viesť náš národ k podnikavosti, k tomu, aby sa smelšie púšťal do sveta, musíme mu ukazovať cestu k väčšiemu majetku, starať sa o príjemný a pohodlný život, musíme chápať spojenie celej občianskej spoločnosti, rovnako v hospodárskom i právnom zmysle, musíme mu pomáhať k všeobecnému pozdvihnutiu, v každej núdzi dávať dobrú radu a nakoniec i zvestovať božské učenie a držať sa jeho svätých prikázaní. Toto všetko teda potrebujeme, potom náš život nebude zakrpatený, nebudeme trieť biedu na duchu i na tele, nebude v našej krajine toľko nedostatku! Ak si to nevybudujeme sami, urobia nám to iní, potom však budeme na nich neustále závislí, budeme sa povalovať v chudobe a núdzi, a ak na to nemáme chuť, nekričme, že chceme žiť a sme na to dost' silní, ale sa položme a podvoľme a trpezlivo čakajme, ako s nami osud naloží. Mnohostranný život od nás žiada mnohostrannosť, my sme však doteraz boli len jednostranní. Jediné, čomu sme sa venovali, bolo bohoslovie, to je však len jedna stránka života. Viedli nás k tomu už i sklony našich rodičov vidieť v svojich synoch, a najmä prvorodených, duchovných, čo je síce pekný zvyk: zasvätiť prvorodeného službe božej, ale ak sa to stáva aj v rozpore s jeho schopnosťami a vnútorným volaním, ide skôr o zlozvyk. Dobré, nech sa stane bohoslovcom ten, čo cíti volanie, čo je zapálený za veci náboženstva a cirkvi, čo rád povedie ľud k nábožnosti a mravnosti, čo ho rád vyučuje

a stýka sa s ním, ale treba si vyberať všetky oblasti života, musíme byť zastúpení všade, skrátka, musíme žiť a vedieť žiť so svetom. Ak má teda niekto talent na techniku a rád sa zaoberá strojmi, nech sa dá na techniku, ak sa niekto rád zaoberá skúmaním prírody, ústrojenstvom ľudského tela, nech sa dá na medicínu, ak niekto rád bráni práva svojich blížnych, má dar výrečnosti a trúfa si poriadne so svetom zabojsovať, nech sa dá na právo, ak sa niekto rád pohybuje medzi mládežou a má chuť hlboko nazrieť do vedných disciplín, nech sa zasväť učiteľstvu. Prístup k vede je teraz veľmi ľahký, sídla vied nemáme ďaleko, kníh z každej oblasti množstvo, a ak niet vlastných prostriedkov, ľahko sa dajú získať vlastnou usilovnosťou a pracovitosťou. Len treba mať dobrú vôľu a veriť sebe i svojim silám.

Je teda našou povinnosťou venovať sa rôznym povolaniam, pripraviť sa na to, aby sme si dokázali uspokojiť životné potreby, vybrať si rozličné úrovne vedomostí a vedeckých odborov. Ak sa však venujeme niektorej z daných oblastí, nemáme poznať výlučne len jednu a ostatné celkom zanedbať a zavrhnúť, máme sa všeobecne oboznámiť i s inými, dozvedieť sa, ako pracuje ľudský duch, aby sme neboli učení len v jednej oblasti a v ostatných úplne nevedomí. To si totiž navzájom odporuje a človeka pripraví o mnohostrannejšie a dôraznejšie pôsobenie v živote, pretože v živote sa všetko prelína a spája do jednej reťaze. Zle je, ak duchovný neovláda právo krajiny, pretože potom nevie ani seba, ani iným poradiť v právnych záležitostiach, nedokáže mužnejšie a smelšie vystúpiť tam, kde by inak mohol, rovnako je zle, ak je právnik úplne neznalý v náboženských otázkach, pretože spoločnosť a cirkev sú spojené a človek nedostatkom vedomostí odtrhnutý od cirkevných záležitostí a hľadiaci na nesprávnu stranu sveta ľahko upadne len do materializmu a na všetko vyššie zabúda. Viem, že tu niektorí povedia: „Ex omnibus aliquid, ex toto nihil,“* my však odpovedáme, že ex omnibus aliquid je lepšie ako ex multis nihil. Ak človek ovláda niečo aj z iných oblastí, už má aké-také vedomosti, na ktoré sa ľahko prilepia a navinú ďalšie, už má aspoň iskru, za ktorou môže bezpečne kráčať ďalej, už má aký-taký úsudok a často mu aj to málo poznania z inej oblasti osvetlí a vyjasní iné. Jednostrannosť, priveľká zbehlosť len na jednom poli a úplná nevedomosť a nedbalosť na ostatných je typická nemecká pedantéria, nepraktickosť a neschopnosť k aktívnemu životu, ktorá dobre vystihuje nemeckú zahrabanosť, v samotnom živote však je smiešna. Nájdu sa tam ľudia, ktorí dokážu dokonale rozobrať všetky filozofické sústavy od iónskej až po Heglovu, ale mnohí z týchto starých scholastikov nevedia ani to, aký má Uhorsko politický systém, aký národ

---

* Z každého niečo, zo všetkého nič.

sú Maďari, pokladajú ich za Turkov či Slovanov, čo i nás samotných v Nemecku prekvapilo. Človeka to, pravda, ohúri, ale u Nemcov to nie je nič nezvyčajné. Preč s takouto scholastikou, takouto jednostrannosťou, s takouto pedantériou v našom živote! My nesmieme byť len do jedného zarytí, do seba zahrabaní a v jednej myšlienke zavrtnaní Nemci, my musíme byť všetkému otvorení, prístupní, pozorní, svetom sa zaoberajúci a život tvoriaci Slovania! Tak k nám príde dávno vyzeraný a túžobne očakávaný život, tak sa vo svete udomácime, tak po ňom rozlejeme radosť zo života, tak splníme svoju úlohu. S chuťou do práce, naša drahá slovenská mládež, so silou do práce, Vy nádejné výhonky nášho života!